

Contents lists available at ThaiJO

วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร

INTERDISCIPLINARY SOCIAL SCIENCES AND COMMUNICATION JOURNAL

journal homepage : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/ISSC>

แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “แผ่นดินทอง”

ปาริชาติ ศรีเตชะ¹ และ สิริธรัตน์ ภูแก้ว^{2*}

Parichat Sritacha and Sittirat Pookaew

¹ โรงเรียนสวนสนขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

Suanson Khon Kaen School, Khon Kaen

² คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University

E-mail: spookaew@kku.ac.th *Corresponding author

Article History

Received; 17-06-2026; Revised;
05-08-2026; Accepted; 12-08-2026
<https://doi.org/10.14456/issc.2026.56>

คำสำคัญ:

แผ่นดินทอง; นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์;
นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย; สมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช; การออกแบบการแสดง

บทคัดย่อ

บทนำ: ประเทศไทยในอดีต หรือ “สยาม” คือ “สุวรรณภูมิ” ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญ โดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) สยามมีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศอย่างสูงสุด จึงเป็นช่วงประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจในการนำมาถ่ายทอดเป็นการแสดงนาฏศิลป์ **วัตถุประสงค์ของการวิจัย:** 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) 2) เพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ชุด “แผ่นดินทอง” **ระเบียบวิธีวิจัย:** วิจัยสร้างสรรค์โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมิน และการสนทนากลุ่ม นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และภาพประกอบ **ผลการวิจัย:** พบว่า “แผ่นดินทอง” เป็นนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่สะท้อนสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ความรุ่งเรืองทางการค้า และความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับนานาชาติ กระบวนการสร้างสรรค์แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ การคัดเลือกข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ การกำหนดแนวคิดและสัญลักษณ์ทางการแสดง การออกแบบการแสดง การทดลองฝึกปฏิบัติ และการประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ การแสดงแบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 “ความอุดมสมบูรณ์และการค้าทางน้ำ” และ ช่วงที่ 2 “ความรุ่งเรืองและความผาสุกของแผ่นดิน” องค์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย 1) ดนตรีและบทร้องที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยใช้โครงสร้างและสำเนียงดนตรีไทย 2) เครื่องแต่งกายซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากสตรีชั้นสูงในสมัยอยุธยาตอนปลายผสมผสานรูปแบบร่วมสมัย 3) กระบวนท่ารำจำนวน 52 ท่า ซึ่งเป็นท่ารำมาตรฐานที่ดัดแปลงให้สอดคล้องกับเนื้อหาและแนวคิดของการแสดงจำนวน 50 ท่า และท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จำนวน 2 ท่า ได้แก่ “ท่าศิลปการ” และ “ท่าคลองธรรม” ซึ่งเป็นท่ารำสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของผลงานสร้างสรรค์ 4) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ ชง เสา ผ้าขาว และเรือสำเภา **สรุป:** การนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาออกแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นอีกหนึ่งแนวทางการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ในรูปแบบศิลปะการแสดง ทำให้บันทึกที่เป็นลายลักษณ์

อักษรสามารถเคลื่อนไหวสื่อสารกับผู้ชมให้รับรู้และเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น หากแต่ต้องอาศัยการออกแบบองค์ประกอบการแสดงให้ชัดเจนและกลมกลืน การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยเชิงประวัติศาสตร์จึงเป็นการดำรงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่สืบไป

CREATIVE APPROACHES TO CONTEMPORARY THAI DANCE: “PHAEN DIN THONG”

Keywords:

Phaen Din Thong; Creative Thai Dance; Contemporary Thai Dance; King Narai the Great; Performance Design

ABSTRACT

Introduction: Historically, Thailand was known as “Siam.” It was often called “Suvarnabhumi” or the Golden Land because it had rich natural resources and was a major center for trade. The reign of King Narai the Great (1656–1688) represents a period of peak economic prosperity and international trade, providing a significant historical context for the development of contemporary Thai dance performances. **Objective:** 1) To investigate the socio-economic conditions during the reign of King Narai the Great (1656–1688) and 2) To create a contemporary Thai dance performance entitled “Phaen Din Thong”. **Method:** This study employs a creative research methodology, analyzing relevant historical documents and existing literature to develop contemporary Thai dance. Research instruments included evaluation forms and focus group discussions. The findings are presented through descriptive analysis supplemented by illustrations. **Results:** Phaen Din Thong is a contemporary Thai dance production that reflects the socio-economic environment during the reign of King Narai the Great (1656–1688), characterized by resource abundance, commercial growth, and international relations. The creative process comprised five systematic stages: the selection of historical findings, the determination of performance concepts and symbols, performance design, practical experimentation, and evaluation by dance experts. The performance is categorized into two segments: Part 1: Abundance and Maritime Trade and Part 2: Prosperity and Well-being of the Land. The performance elements include: (1) newly composed music and lyrics utilizing Thai musical structures and scales; (2) costumes inspired by noblewomen of the late Ayutthaya period integrated with contemporary styles; (3) a total of 52 dance movements, consisting of 50 modified standard movements synchronized with the narrative and 2 newly created movements - “Tha Silpakan” and “Tha Khlong Tham” - which convey the unique identity of the work; and 4) stage props, including flags, poles, white cloth, and a junk ship. **Conclusion:** The integration of historical data into contemporary Thai dance design demonstrates a systematic method for disseminating history through the performing arts. This approach represents how written records can be transformed into physical movements, thereby enhancing audience comprehension. A clear and harmonious design of performance components is essential for the effective execution of this method. Consequently, the creation of historical contemporary Thai dance serves

as a vital means of sustaining national pride and preserving Thai cultural heritage for future generations.

1. บทนำ

การสร้างสรรคงานทางด้านนาฏศิลป์ไทย ถือเป็นการนำองค์ความรู้และศาสตร์ทางนาฏศิลป์มาใช้ในการสื่อสารเรื่องราวผ่านกระบวนการออกแบบการแสดงที่มีการลำดับเหตุการณ์อย่างเป็นระบบ เพื่อถ่ายทอดความหมายและสาระสำคัญสู่ผู้ชมได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทางนาฏศิลป์ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์จึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างคุณค่าใหม่จากทุนทางวัฒนธรรมเดิม ผ่านการประยุกต์ใช้ท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบการแสดงในรูปแบบร่วมสมัย เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในมิติใหม่ (Petruang, 2019)^[5]; (Wirulhraksa, 2004)^[8] อ้างถึงในแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์สามารถพัฒนามาจากแหล่งที่มาหลากหลาย เช่น ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ตลอดจนจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งล้วนเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาแนวคิดและรูปแบบการแสดงร่วมสมัย (Wisutthiphan, 2021)^[9]

ประเทศไทยหรือสยามในอดีตเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งทางภูมิศาสตร์อันสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าระหว่างมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ ส่งผลให้เป็นจุดเชื่อมโยงการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตกมาแต่โบราณ ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรป่าไม้ พืชพรรณ เครื่องเทศ สัตว์น้ำ และแร่ธาตุ จนได้รับการกล่าวขานว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “สุวรรณภูมิ” หรือดินแดนแห่งทองคำ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความมั่งคั่งทางทรัพยากรและมีบทบาทสำคัญในเครือข่ายการค้าโบราณของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wongted, 2001)^[10] ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวส่งผลให้สยามเป็นจุดหมายสำคัญของพ่อค้า นักเดินเรือ และผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติที่เดินทางเข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การพัฒนาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาคในเวลาต่อมา (Baker & Phongpaichit, 2017)^[11]

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) นับเป็นช่วงเวลาที่ยามมีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศอย่างสูงสุดช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย พระองค์ทรงดำเนินนโยบายเปิดความสัมพันธ์กับนานาประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป อาทิ จีน ญี่ปุ่น เปอร์เซีย โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า องค์ความรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมระหว่างชนชาติต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง อันนำมาซึ่งความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง (Baker & Phongpaichit, 2017)^[11]; (Eoseewong, 2014)^[3] ความรุ่งเรืองดังกล่าวมิได้สะท้อนเพียงมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังปรากฏผ่านวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และ ภูมิปัญญาของผู้คนในสมัยนั้น ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำหรับการศึกษาวิจัยและการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปกรรมร่วมสมัย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความรุ่งเรืองทางการค้าและความอุดมสมบูรณ์ของสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวคิดในการออกแบบองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย กระบวนท่ารำ และการแปรแถวอันนำไปสู่การสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์ ชุด “แผ่นดินทอง” ซึ่งมุ่งถ่ายทอดภาพลักษณ์ของสยามในฐานะแผ่นดินแห่งความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่งทางการค้า และการเป็นศูนย์กลางแห่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลงานส่วนใหญ่มุ่งถ่ายทอดเหตุการณ์ บุคคลสำคัญ และอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมในสมัยอยุธยา โดยใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นเนื้อหาหรือฉากหลังของการแสดง ขณะที่การนำข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศ การเดินเรือ และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม มาวิเคราะห์และแปลงเป็นหลักการออกแบบนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยอย่างเป็นระบบยังปรากฏไม่ชัดเจน จึงนับเป็นช่องว่างของการวิจัยและการสร้างสรรค์ที่ควร

ได้รับการศึกษา เพื่อขยายมุมมองต่อประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาจากการนำเสนอเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญ ไปสู่การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมผ่านภาษาการเคลื่อนไหว

ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) จากเอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยชุด “แผ่นดินทอง” ครอบคลุมการออกแบบบทการแสดง ดนตรี เครื่องแต่งกาย กระจับปี่ การแปรแถว และองค์ประกอบทางการแสดง ผลงานนี้แตกต่างจากผลงานที่มีอยู่เดิมตรงที่ได้มุ่งจำลองหรือเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามลำดับ แต่ตีความการค้ำระหว่างประเทศ การเดินเรือ และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นภาษานาฏศิลป์และภาษาการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อสะท้อนภาพสยามในฐานะ “แผ่นดินทอง” ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง และเป็นศูนย์กลางการติดต่อแลกเปลี่ยนกับนานาชาติ อันนำไปสู่แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากข้อมูลประวัติศาสตร์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผลงานสร้างสรรค์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231)
2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยชุด “แผ่นดินทอง”

3. การทบทวนวรรณกรรม

บริบทเศรษฐกิจและสังคมสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในฐานะข้อมูลสำหรับการสร้างสรรค์

จากการทบทวนเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่า สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) มีลักษณะสำคัญคือการขยายตัวทางการค้าทางทะเล การติดต่อกับชาติต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับดินแดนในเอเชียและยุโรป (Wongted, 2001)^[10]; (Chutintaranond, 2012)^[2]; (Eoseewong, 2014)^[3] อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เพียงเพื่อบรรยายความรุ่งเรืองของราชอาณาจักร แต่ใช้เป็นข้อมูลต้นทางในการวิเคราะห์และกำหนดองค์ประกอบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ได้แก่ แนวคิดของการแสดง โครงสร้างการแสดง กระจับปี่ การแปรแถว ดนตรี เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง

ความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าวเกิดจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ท่าเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการคมนาคมทางน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และการเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศ โดยมีเรือสินค้าจากจีน ญี่ปุ่น เปอร์เซีย ฮอลันดา โปรตุเกส อังกฤษ และฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาค้าขายอย่างต่อเนื่อง (Chutintaranond, 2012)^[2]; (Wongted, 2001)^[10] จากการสังเคราะห์เอกสารสามารถจำแนกสาระสำหรับการออกแบบออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและผลผลิต สื่อผ่านคุณภาพการเคลื่อนไหวที่มีความต่อเนื่อง อ่อนช้อย และขยายพื้นที่ 2) การค้าทางทะเลและการเดินทางของเรือสินค้านานาชาติ สื่อผ่านทิศทางการเคลื่อนที่ การแปรแถว และความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดง และ 3) การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม สื่อผ่านการผสมผสานลีลานาฏศิลป์ไทยกับแนวคิดการเคลื่อนไหวร่วมสมัย ดนตรี และเครื่องแต่งกาย ดังนั้น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จึงทำหน้าที่เป็น “วัตถุดิบเชิงความหมาย” ที่ถูกตีความและแปลงเป็นภาษานาฏศิลป์

ผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์เชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

กรุงศรีอยุธยาได้รับการกล่าวถึงจากชาวต่างชาติว่าเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งข้าว ป่าไม้ สัตว์น้ำ และสินค้าเกษตรที่สามารถส่งออกไปยังต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก ประกอบกับการเป็นเมืองท่าระหว่างประเทศ ทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการสะสมทุนภายในราชอาณาจักร (Fine Arts Department, 2018)^[4] การทบทวนผลงานสร้างสรรค์ที่ใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์เป็นฐานพบว่า

ผลงานแต่ละชิ้นมีแนวทางการเลือกและแปลงข้อมูลดีเป็นองค์ประกอบทางนาฏศิลป์แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น นาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด “มาณวิกา” นำข้อมูลจากพระไอยการลักษณะผ้าผืนและวิถีชีวิตสตรีสมัยอยุธยาสร้างโครงสร้างการแสดง 3 ช่วง พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการจากพื้นฐานนาฏศิลป์ไทยและออกแบบเครื่องแต่งกายตามลักษณะสตรีสมัยอยุธยาตอนต้น ผลงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหลักฐานทางกฎหมายและข้อมูลทางสังคมสามารถนำมาตีความเป็นบทบาทตัวละคร กระบวนท่า และภาพแทนของสังคมในอดีตได้ (Khwanmueang et al., 2024)^[5] นอกจากนี้ การติดต่อกับชาวต่างชาติยังส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เทคโนโลยี ศิลปวัฒนธรรม และรูปแบบการดำเนินชีวิต จนเกิดสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา (Baker & Phongpaichit, 2017)^[1]

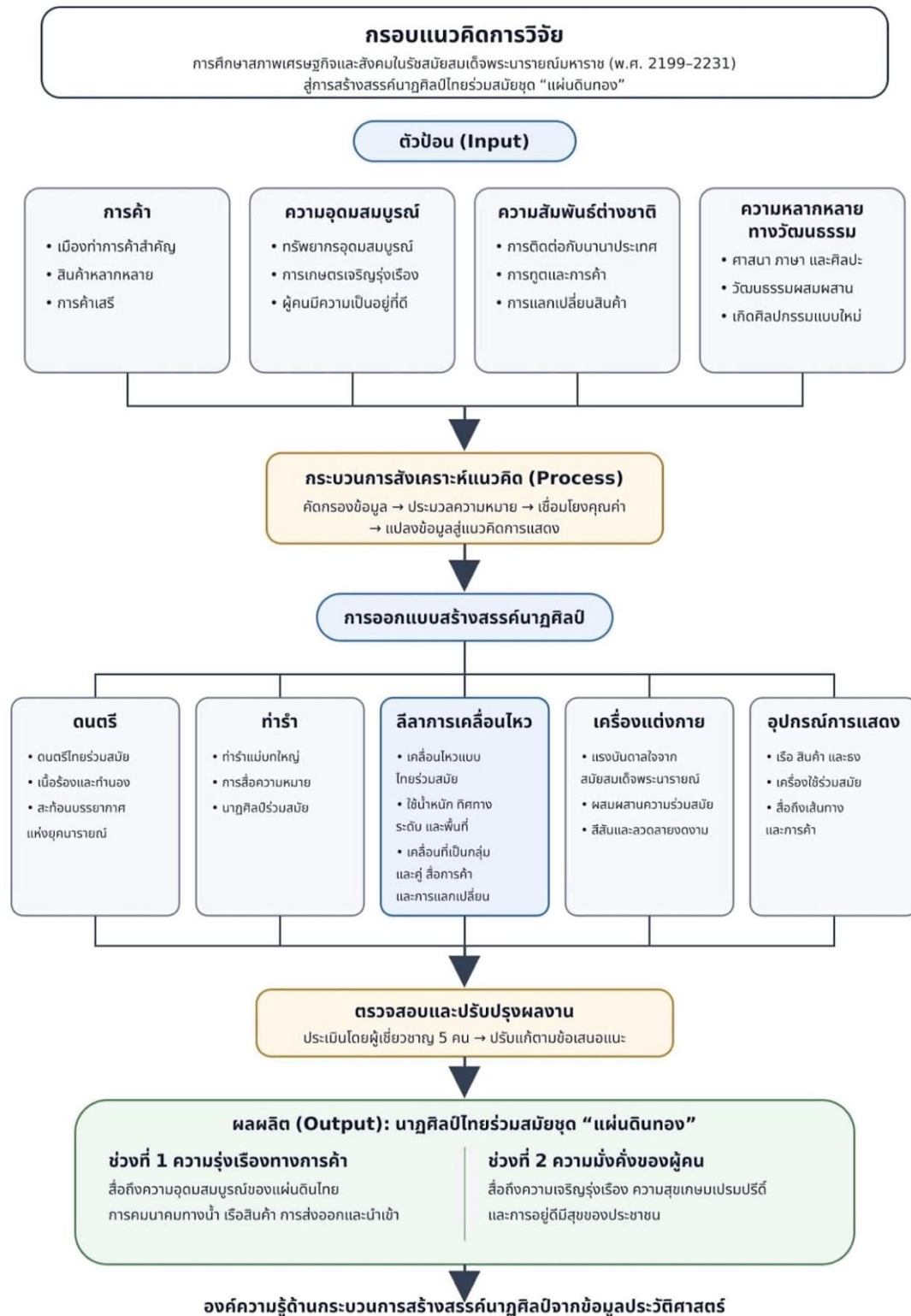
แนวคิดนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยให้ความสำคัญกับกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ วรรณกรรม หรือทุนทางวัฒนธรรม ก่อนนำมาสังเคราะห์เป็นแนวคิดหลักของการแสดง และพัฒนาออกมาเป็นองค์ประกอบทางนาฏศิลป์ ได้แก่ กระบวนท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย การแปรแถว และการจัดองค์ประกอบบนเวที เพื่อสร้างความหมายและถ่ายทอดสารที่ต้องการสื่อไปยังผู้ชม (Petruang, 2019)^[5]; (Wirulhraksa, 2004)^[8] นอกจากนี้แนวคิดนาฏยประดิษฐ์ยังถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย โดยผู้สร้างสรรค์จะนำท่ารำพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทย เช่น แม่บทใหญ่ ภาษาท่านาฏศิลป์ และกระบวนท่ารำมาตรฐาน มาปรับประยุกต์ ดัดแปลง หรือสร้างสรรค์รูปแบบการเคลื่อนไหวใหม่ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและแนวคิดของการแสดง ขณะเดียวกันยังคงหลักความงามตามแบบแผนนาฏศิลป์ไทยไว้เป็นพื้นฐาน (Sensai, 2003)^[7]; (Wirulhraksa, 2004)^[8] การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยมักอาศัยกระบวนการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบทางนาฏศิลป์ เช่น กระบวนท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย การใช้พื้นที่ และอุปกรณ์ประกอบการแสดง เพื่อให้เกิดการสื่อสารความหมายทางศิลปวัฒนธรรมสู่ผู้ชมอย่างมีประสิทธิภาพ (Petruang, 2019)^[5] ทั้งนี้ Wirulhraksa (2004)^[8] กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ การคิด การออกแบบ และการกำหนดรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ โดยครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญทั้งหมดของการแสดง ได้แก่ แนวคิด เนื้อหา ความหมาย กระบวน ท่ารำ การแปรแถว ดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้การแสดงมีความสมบูรณ์และสามารถสื่อสารแนวคิดไปสู่ผู้ชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ยังอธิบายว่ากระบวนการนาฏยประดิษฐ์เริ่มจากการศึกษาแหล่งข้อมูลและที่มาของเรื่อง การกำหนดแนวคิดหลัก การออกแบบรูปแบบการแสดง การกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดง และการออกแบบกระบวนท่ารำให้สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของผลงานสร้างสรรค์ จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำหลักนาฏยประดิษฐ์มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “แผ่นดินทอง” โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์และความรุ่งเรืองทางการค้าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จากนั้นจึงกำหนดแนวคิดหลัก ออกแบบดนตรีประกอบการแสดง ออกแบบกระบวนท่ารำจากท่ารำมาตรฐานทางนาฏศิลป์ไทยร่วมกับการสร้างสรรค์ท่ารำใหม่ ตลอดจนออกแบบเครื่องแต่งกายและองค์ประกอบการแสดงให้สอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ เพื่อถ่ายทอดภาพลักษณ์ของสยามในฐานะแผ่นดินแห่งความมั่งคั่งและความรุ่งเรืองทางการค้าอย่างเป็นรูปธรรม

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะตัวป้อน-กระบวนการ-ผลผลิต (Input-Process-Output: IPO) โดยตัวป้อน (ภาพที่ 1) ได้แก่ ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การค้า ความอุดมสมบูรณ์ ความสัมพันธ์กับต่างชาติ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรส่งเสริมการผลิตและการค้า การติดต่อกับต่างชาติก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ และวัฒนธรรม ส่งผลให้สยามมีความมั่งคั่งและมีสังคมพหุวัฒนธรรม ข้อมูลดังกล่าวถูกนำเข้าสู่กระบวนการคัดกรอง วิเคราะห์ ประมวล และสังเคราะห์เป็นแนวคิดหลักของการแสดง ก่อนนำไปออกแบบบทร้อง ดนตรี กระบวนท่ารำ การแปรแถว เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง โดยแบ่งการแสดงเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ การคมนาคมทางน้ำ และการค้าขาย และช่วงที่ 2 สื่อถึงความเจริญรุ่งเรืองและความอยู่ดีกินดีของประชาชน จนนำไปสู่ผลผลิต คือ นาฏศิลป์ไทยชุด “แผ่นดินทอง”

5. ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ผู้มีความรู้ความสามารถด้านนาฏศิลป์ไทยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 13 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้แสดง จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศิลปะการแสดง 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรนาฏศิลป์เพื่อเป็นผู้ประเมินผลงาน

2. ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ระหว่าง พ.ศ.2199-2231 ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการค้าขายกับนานาชาติ ที่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ส่วนบริเวณที่เป็นประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แล้วยังมีภูมิประเทศที่ติดกับทะเลจึงเป็นศูนย์กลางระหว่างการค้ากับชาวต่างชาติจนมีความเจริญรุ่งเรือง มั่งคั่ง 2) ขอบเขตด้านวิธีวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยสร้างสรรค์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ งานวิจัย และหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “แผ่นดินทอง” กระบวนการสร้างสรรค์ครอบคลุมการกำหนดแนวคิดและโครงสร้างการแสดง การออกแบบกระบวนท่า การใช้พื้นที่และการแปรแถว ดนตรี เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง ตลอดจนการทดลองและฝึกซ้อมกับผู้แสดงจำนวน 10 คน จากนั้นจึงนำเสนอผลงานเพื่อรับการประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรนาฏศิลป์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ งานวิจัย และหลักฐานที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลมาคัดกรอง วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อเชื่อมโยงคุณค่าทางประวัติศาสตร์สู่แนวคิดการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยชุดแผ่นดินทอง นำไปสู่การออกแบบองค์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย (1) ดนตรีและบทร้อง สะท้อนความรุ่งเรืองของแผ่นดินและความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศ (2) กระบวนท่ารำ สร้างสรรค์จากนาฏยศัพท์และภาษาท่าทางนาฏศิลป์ไทย เพื่อสื่อความหมายเกี่ยวกับการเดินเรือ การค้าขาย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม (3) เครื่องแต่งกาย ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบการแต่งกายในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผสมผสานแนวคิดร่วมสมัย โดยเลือกใช้สีสันทันสื่อถึงความมั่งคั่ง และความเจริญรุ่งเรือง (4) การแปรแถว ออกแบบให้สื่อถึงภาพลักษณ์ของเมืองท่า การคมนาคมทางน้ำ และความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติต่าง ๆ (5) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ ธง เสา ผ้าขาว เรือสำเภา

6. ผลการวิจัย

1. สภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231)

จากการศึกษา พบว่า ความรุ่งเรืองของสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมิได้เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่ง หากเกิดจากการทำงานสัมพันธ์กันระหว่างฐานทรัพยากรและทำเลที่ตั้ง นโยบายการค้าและการต่างประเทศ เครือข่ายคมนาคมทางน้ำ และการเปิดรับผู้คนจากนานาชาติ ผลการวิเคราะห์จึงจำแนกได้เป็น 2 ด้าน ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคม ดังนี้

สภาพเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาพบปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นฐานของการบริโภคและการค้าส่วนเกิน (2) ทำเลที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาที่เชื่อมโยงแม่น้ำกับเส้นทางออกสู่ทะเล ทำให้การขนส่งสินค้าระหว่างพื้นที่ภายในกับตลาดต่างประเทศดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) นโยบายการค้าและการต่างประเทศที่เอื้อต่อการเข้ามาของพ่อค้าจากจีน ญี่ปุ่น เปอร์เซีย โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ส่งผลให้สยามเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าในภูมิภาค และ (4) การติดต่อทางการทูตที่ขยายเครือข่ายเศรษฐกิจและนำความรู้กับเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามา ปัจจัยทั้ง 4 ประการเชื่อมโยงกันเป็นระบบตั้งแต่แหล่งผลิต การขนส่ง การแลกเปลี่ยน จนถึงเครือข่ายระหว่างประเทศ จึงเป็นฐานของความมั่งคั่งและบทบาททางการค้าของสยามในช่วงเวลาดังกล่าว

สภาพสังคม

ผลการศึกษาพบว่า สังคมกรุงศรีอยุธยามีลักษณะเด่น 3 ประการ ได้แก่ (1) การอยู่ร่วมกันของผู้คนหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม อันเกิดจากการเข้ามาของพ่อค้า คณะทูต นักบวช และช่างฝีมือ (2) การแลกเปลี่ยนความรู้ ภาษา ความเชื่อ ศิลปกรรม ดนตรี การแต่งกาย และวิถีชีวิตระหว่างชุมชน และ (3) การที่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจสนับสนุนความเป็นอยู่ของประชาชน การอุปถัมภ์ศาสนา ตลอดจนการสร้างพระราชวัง วัด และสถาปัตยกรรม ข้อค้นพบสำคัญคือ สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน กล่าวคือ ความอุดมสมบูรณ์และเครือข่ายการค้าสร้างความมั่งคั่ง ขณะที่การเปิดรับผู้คนจากนานาชาติทำให้เกิดการเรียนรู้ การปรับตัว และทุนทางวัฒนธรรมใหม่ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงส่งเคราะห์เป็นสาระหลักสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ภาพของสยามในฐานะ “แผ่นดินทอง” ที่มีทั้งความอุดมสมบูรณ์ ความรุ่งเรืองทางการค้า และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “แผ่นดินทอง”

จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด แผ่นดินทอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สามารถพัฒนาเป็นภาษานาฏศิลป์ได้อย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยใช้ผลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เป็นข้อมูลตั้งต้น แล้วสังเคราะห์แนวคิดหลักว่า “สยามเป็นแผ่นดินแห่งความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่งทางการค้า และความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ก่อนถ่ายทอดผ่านโครงสร้างการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย กระจับปี่ การใช้พื้นที่และการแปรแถว รวมถึงอุปกรณ์ประกอบการแสดง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กระบวนการสร้างสรรค์

กระบวนการสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การคัดเลือกข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ การค้าทางน้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (2) การกำหนดแนวคิดและสัญลักษณ์ทางการแสดงให้เป็นสาระสำคัญ เช่น สายน้ำ เรือสำเภา การแลกเปลี่ยนสินค้า การรวมตัวของผู้คน และศูนย์กลางการค้า (3) การออกแบบการแสดง ซึ่งหมายรวมทั้งโครงสร้างและองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย กระจับปี่ การแปรแถว และอุปกรณ์ให้กลมกลืนสนับสนุนความหมายเป็นแนวเดียวกัน (4) การทดลองปฏิบัติร่วมกับผู้แสดง ตลอดจนการบันทึกและตรวจสอบความเหมาะสมของการเคลื่อนไหวกับความสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบ และ (5) การประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ แล้วจึงปรับปรุงแก้ไขผลงานให้สมบูรณ์ก่อนนำไปเผยแพร่

กระบวนการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีทั้งการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงและการประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ ทำให้การสร้างสรรค์ผลงานมีความถูกต้องเชิงวิชาการและสวยงามตามหลักนาฏศิลป์

โครงสร้างการแสดง

“แผ่นดินทอง” แบ่งการแสดงออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 “ความอุดมสมบูรณ์และการค้าทางน้ำ” นำเสนอทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคมด้วยเรือสำเภา การนำเข้าและส่งออกสินค้า ตลอดจนการต้อนรับและแลกเปลี่ยนระหว่างชนชาติ และ ช่วงที่ 2 “ความรุ่งเรืองและความผาสุกของแผ่นดิน” นำเสนอความมั่นคง ความสามัคคี ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความอยู่ดีมีสุขของผู้คน

องค์ประกอบการแสดง

“แผ่นดินทอง” มีองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ (1) ดนตรีและบทร้อง ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยใช้โครงสร้างและสำเนียงดนตรีไทย เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความสง่างาม ความมั่งคั่ง และความภาคภูมิใจในแผ่นดิน (2) เครื่องแต่งกาย ได้รับแรงบันดาลใจจากสตรีชั้นสูงในสมัยอยุธยาตอนปลาย ผสมผสานรูปแบบร่วมสมัย โดยใช้สีแดง ส้ม น้ำตาล และทองเป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองและความอุดมสมบูรณ์ (3) กระบวนการทำรำ จำนวน 52 ท่า พัฒนาจากแม่บทใหญ่ เพลงช้า-เพลงเร็ว รำวงมาตรฐาน นาฏยศัพท์ และภาษาท่านาฏศิลป์ไทย แล้วปรับประยุกต์และร้อยเรียงให้สัมพันธ์กับเนื้อหาและจังหวะดนตรี จำแนกเป็นท่ารำที่ดัดแปลงจากท่ามาตรฐาน 50 ท่า และ ท่าประดิษฐ์ใหม่ 2 ท่า ได้แก่ “ท่าศิลปินการ” และ “ท่าครองธรรม” (4) การใช้พื้นที่และการแปรแถวถ่ายทอดภาพของสายน้ำ การเดินเรือ การแลกเปลี่ยนสินค้า การรวมตัวของผู้คน และความเปี่ยมศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยา (5) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ ธง เสา ผ้าขาว และเรือสำเภา ซึ่งถูกใช้ร่วมกับการเคลื่อนไหวและการแปรแถวเพื่อสื่อถึงการเดินทาง การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับนานาชาติ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการแสดงจะต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ เนื่องจากแต่ละองค์ประกอบต่างร่วมกันขยายความหมายของแนวคิดหลักอย่างเป็นเอกภาพ

การตรวจสอบคุณภาพและการนำไปใช้ประโยชน์

เมื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “แผ่นดินทอง” เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลงานเพื่อรับการประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ จากการประเมินผลดังกล่าวยืนยันว่า องค์ประกอบของผลงานสอดคล้องกับแนวคิดและสามารถสื่อสารสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงสรุปได้ว่าผลงานบรรลุนิติประสงค์ทั้ง 2 ข้อ โดยเชื่อมโยงจากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไปสู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยได้อย่างเป็นระบบ แสดงออกถึงคุณภาพของผลงานทั้งในเชิงวิชาการและสุนทรียะทางนาฏศิลป์ เหมาะสมแก่การเผยแพร่สู่สาธารณะชนในวาระต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในหลายมิติ ได้แก่ มิติวิชาการ ด้วยการนำไปใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เผยแพร่คุณค่าของมรดกไทย สร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจในความสามารถของสังคมสยามที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุด และ มิตินาฏศิลป์ ด้วยการสะท้อนให้เห็นถึงการสื่อสารผ่านท่าทางการเคลื่อนไหว เป็นแนวทางให้ศิลปิน ครู และนักวิจัยเพื่อประยุกต์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไปพัฒนาผลงานนาฏศิลป์ในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

7. อภิปรายผล

การศึกษาประวัติศาสตร์และความรุ่งเรืองสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) ถือเป็นยุคที่กรุงศรีอยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศกับชาติตะวันตกอย่างฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า เทคโนโลยี และวัฒนธรรมระหว่างชนชาติต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง (Eoseewong, 2014)^[3]; (Wongted, 2001)^[10]

ความรุ่งเรืองดังกล่าวเกิดจากความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ จึงถูกนำมาวัดเป็นผลงานที่มีชื่อว่า “ยูเดีย” (อาณาจักรอูธยา) โดย Johannes Vingboons ศิลปินต่างชาติ แสดงให้เห็นสภาพภูมิศาสตร์ช่วงต้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันอุดมไปด้วยแม่น้ำลำคลอง ซึ่งสามารถถูกใช้เป็นเส้นทางการคมนาคมสำหรับการค้าขาย จึงส่งผลให้ช่วงเวลานี้ของประวัติศาสตร์เต็มไปด้วยเรือชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่เรือสำเภาขนาดใหญ่ไปจนถึงเรือแจวขนาดเล็ก ส่งผลให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ เครื่องเทศ ผลผลิตทางทะเล และแร่ธาตุ จนทำให้สยามได้รับการกล่าวถึงในฐานะ “สุวรรณภูมิ” หรือ ดินแดนแห่งความมั่งคั่ง องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ถูกนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวคิดในการออกแบบการแสดง ประกอบด้วย (1) แนวคิดการออกแบบกระบวนท่ารำที่สะท้อนความอุดมสมบูรณ์และความเคลื่อนไหวของการค้าทางทะเล (2) แนวคิดการแสดงออกทางนาฏศิลป์ที่สื่อถึงการต้อนรับและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชนชาติ และ (3) แนวคิดการออกแบบดนตรีที่ผสมผสานอัตลักษณ์ดนตรีไทยกับบรรยากาศแห่งความรุ่งเรืองของสยาม

การออกแบบดนตรีประกอบการแสดง

จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) สู่การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ไทย ชุด “แผ่นดินทอง” สังเคราะห์เป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดง โดยปรึกษาศูนย์เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยในการประพันธ์บทร้องและบรรจุทำนองเพลงใหม่เพื่อสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง และความรุ่งเรืองทางการค้าของสยาม ประกอบด้วยเพลงเห่สำเภาและเพลงแผ่นดินทอง ซึ่งใช้เป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่องของการแสดง โดยแนวคิดการออกแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์ครั้งนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ แนวคิดหลักของการแสดง (Concept) กระบวนท่ารำ ดนตรี บทร้อง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง และการใช้พื้นที่บนเวที โดยทุกองค์ประกอบต้องมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์บทเพลงขึ้นใหม่โดยได้รับแรงบันดาลใจจากเพลงเทพทอง ซึ่งเป็นเพลงที่สะท้อนความรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย โดยนำโครงสร้างทางดนตรีบางส่วนมาประยุกต์ใช้ในการประพันธ์เพลงสำหรับการแสดงชุดนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ “เพลงเห่สำเภา” ใช้สำหรับการขับร้องบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความรุ่งเรืองทางการค้า ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ของสยาม และ “เพลงแผ่นดินทอง” ใช้ประกอบการรำรำเพื่อถ่ายทอดบรรยากาศแห่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง

ส่วนที่ 1 บทร้อง ในส่วนนี้ได้้นำโครงสร้างเพลงบางช่วงบางตอนของระบำสุโขทัยหรือเพลงเทพทองมาจัดทำขึ้นใหม่ในรูปแบบเพลงร้องประกอบการแสดง โดยใช้หน้าทับปรบไป 2 ชั้นเป็นหน้าทับหลักและได้แต่งเนื้อร้องประกอบบอกเรื่องราวในการแสดง ซึ่งผู้วิจัยให้ชื่อเพลงในส่วนนี้ว่า เพลงเห่สำเภา

ประพันธ์บทร้อง และบรรจุทำนองเพลง โดย อาจารย์เจนวิทย์ ทองธัญ ซึ่งมีเนื้อร้อง ดังนี้

ไทยอุดมสมบูรณ์	รวมเชื้อชาติ
หลากหลาย	ขายคำรุ่งเรือง
เป็นเมืองทอง	ครองธรรม
รวมแหล่งอารยะ	รวมวัฒนธรรม
ศิลปการ	งามวิจิตร เมืองแมน
แดนสุวรรณ	อารามเรือง

ส่วนที่ 2 บททำนองในส่วนนี้ได้นำโครงสร้างเพลงบางช่วงบางตอนของระบำสุโขทัยหรือเพลงเทพทอง มาจัดทำขึ้นใหม่ให้เป็นในรูปแบบระบำ ซึ่งประกอบไปด้วยเพลงในอัตราจังหวะ 2 ชั้น และชั้นเดียว ใช้หน้าทับสองไม้เป็นหน้าทับหลัก ซึ่งผู้วิจัยให้ชื่อเพลงในส่วนนี้ว่า เพลงแผ่นดินทอง ดนตรีและบทเพลงได้สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อสะท้อนบรรยากาศแห่งความมั่งคั่งและความภาคภูมิใจในแผ่นดินไทย โดยใช้ทำนองเพลงที่มีลักษณะสง่างามและให้ความรู้สึกยิ่งใหญ่ สอดคล้องกับแนวคิดหลักของการแสดงโดยผลงานดังกล่าวสะท้อนประวัติศาสตร์การค้าระหว่างประเทศและศิลปวัฒนธรรมไทย เข้ากับกระบวนกร

สร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย อันนำไปสู่การถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของสยามผ่านภาษาทางการแสดง ได้อย่างเป็นรูปธรรม

การออกแบบกระบวนการทำรำ

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ชุด “แผ่นดินทอง” ได้ศึกษากระบวนการทำรำจากแม่บทใหญ่ เพลงช้า-เพลงเร็ว รำวงมาตรฐาน นาฏยศัพท์ และภาษาทำนนาฏศิลป์ไทย อันเป็นองค์ความรู้พื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยที่สะท้อนเอกลักษณ์และความงดงามตามแบบแผนของศิลปะการแสดงไทย (Sensai, 2003)^[7]; (Wirulhraksa, 2004)^[8] จึงนำมาวิเคราะห์ คัดเลือก และประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแนวคิดหลักของการแสดงที่มุ่งถ่ายทอดภาพลักษณ์ของสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันเป็นยุคแห่งความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และความรุ่งเรืองทางการค้าระหว่างประเทศ (Eoseewong, 2014)^[3] ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของการแสดง ดังภาพที่ 2 การเดินทางของเรือสำเภา การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชนชาติ และภาพแห่งความสุขสงบของผู้คนในแผ่นดินสยาม ทั้งนี้ การออกแบบรูปแบบการแปรแถวมุ่งให้สอดคล้องกับเนื้อหาในแต่ละช่วงของการแสดง เพื่อสร้างมิติทางทัศนศิลป์และเพิ่มความน่าสนใจให้แก่ผู้ชม

ภาพที่ 2

การแสดงถึงการเดินทางของเรือสำเภา

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ชุด “แผ่นดินทอง” มุ่งนำเสนอความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ และความรุ่งเรืองทางการค้าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สยามมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้วิจัยจึงถ่ายทอดภาพลักษณ์ของสยามในฐานะแผ่นดินแห่งความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ และการเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมจากนานาชาติ ผ่านรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ทั้งนี้ การออกแบบกระบวนการทำรำ ผู้วิจัยยึดหลักนาฏศิลป์ไทยแบบแผนเป็นพื้นฐาน โดยศึกษาจากแม่บทใหญ่ เพลงช้า-เพลงเร็ว รำวงมาตรฐาน นาฏยศัพท์ และภาษาทำนนาฏศิลป์ไทย แล้วจึงปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับแนวคิดและเนื้อหาของการแสดง ส่งผลให้เกิดกระบวนการทำรำจำนวน 52 ท่า ประกอบด้วย ท่ารำมาตรฐานที่ได้รับการดัดแปลงและท่ารำที่ประดิษฐ์ใหม่จำนวน 2 ท่า ได้แก่ “ท่าศิลปการ” ดังภาพที่ 3 (ก) ซึ่งพัฒนามาจาก “ท่าพระจันทร์ทรงกลด” ในท่ารำแม่บทใหญ่ และ “ท่าครองธรรม” ดังภาพที่ 3 (ข) ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากแนวคิดการใช้ท่าจับปรกข้างในลักษณะการรำคู่ เพื่อสื่อความหมายแห่งความสุขสงบของผู้คนในแผ่นดินสยาม ตามบทเพลงและเพิ่มความหลากหลายทางนาฏยประดิษฐ์

ภาพที่ 3

ท่าประดิษฐ์ใหม่แสดงถึงความสุขสงบของผู้คนในแผ่นดินสยาม: (ก) ทำศิลปากร และ (ข) ทำครองธรรม

การออกแบบเครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายได้รับแรงบันดาลใจจากการแต่งกายของสตรีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองทางการค้าและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนานาชาติ การออกแบบมุ่งสะท้อนภาพลักษณ์ของสตรีชั้นสูงที่มีความสง่างาม อ่อนช้อย และแสดงถึงฐานะทางสังคม โดยผู้แสดงที่เป็นผู้หญิงนุ่งผ้าถุงหน้านางลายไทยโทนสีน้ำตาลเข้ม ตัดกับผ้าสไบสีแดงอมส้มลวดลายทอง ห่มพาดเฉียงทับไหล่ซ้ายทิ้งชายสไบไปด้านหลัง สวมเครื่องประดับสีทอง ได้แก่ สร้อยคอ ต่างหู เข็มขัด สร้อยข้อมือ และกำไลข้อเท้า เก้าอี้พนักเก็บรวบรวมอย่างเรียบร้อย ดังภาพที่ 4 (ก) ลักษณะการแต่งกายดังกล่าว สื่อให้เห็นถึงความหรูหราและความมั่งคั่ง อันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางเศรษฐกิจในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงส่งผลต่อรูปแบบการแต่งกายที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของสตรีไทยในราชสำนักซึ่งมีความสง่างามเหมาะสมกับรูปแบบการแสดง

ในส่วนด้านหลังเครื่องแต่งกาย ดังภาพที่ 4 (ข) แสดงรายละเอียดของการพาดสไบที่ปล่อยชายผ้ายาวลงด้านหลัง ซึ่งช่วยสร้างมิติและความพลิ้วไหวขณะเคลื่อนไหวในการแสดง ลวดลายบนผืนผ้าสไบที่มีความต่อเนื่องและโดดเด่นช่วยเสริมความงดงามเมื่อผู้แสดงหมุนตัวหรือเคลื่อนที่บนเวที การออกแบบเปิดช่วงไหล่และแผ่นหลังบางส่วนสะท้อนรูปแบบการนุ่งห่มของสตรีไทยในสมัยอยุธยา ขณะเดียวกันยังคำนึงถึงความสะดวกในการปฏิบัติท่ารำและการเคลื่อนไหวของผู้แสดง รูปแบบเครื่องแต่งกายชุดนี้จึงถ่ายทอดอัตลักษณ์ของสตรีไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้อย่างชัดเจน ด้วยการเลือกใช้สี ลวดลาย และรูปแบบการนุ่งห่มที่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรือง ความงดงาม และความอ่อนช้อยของวัฒนธรรมไทย อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสรรคการแสดงที่มุ่งนำเสนอภาพลักษณ์ของ “แผ่นดินทอง” อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่งและความรุ่งเรืองของสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ภาพที่ 4

ชุดเครื่องแต่งกาย

การออกแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ “ระบำแผ่นดินทอง”

รูปแบบการแสดงแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 นำเสนอความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินไทยและความเจริญด้านการคมนาคมทางน้ำ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้สยามเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยถ่ายทอดผ่านภาพการเดินทางเรือสำเภา การขนส่งสินค้า การติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชนชาติต่าง ๆ ที่เดินทางเข้ามายังแผ่นดินสยาม กระบวนท่ารำในช่วงนี้เน้นการเคลื่อนไหวที่แสดงถึงความต่อเนื่องและพลวัตของการเดินทางทางน้ำ การต้อนรับผู้มาเยือน และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม อันสะท้อนถึงความเปิดกว้างและความรุ่งเรืองของบ้านเมืองในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ช่วงที่ 2 นำเสนอภาพสะท้อนของความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุข และความผาสุกของผู้คนภายในอาณาจักร อันเป็นผลมาจากความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ และการอยู่ร่วมกันของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและวัฒนธรรม กระบวนท่ารำในช่วงนี้มุ่งถ่ายทอดบรรยากาศแห่งความรื่นรมย์ ความอุดมสมบูรณ์ และความงดงามของศิลปวัฒนธรรมไทย ผ่านการแปรแถวที่เป็นระเบียบงดงาม การเคลื่อนไหวที่อ่อนช้อย และการใช้ภาษาทำนาฏศิลป์ที่สื่อถึงความสมครสมานสามัคคี ความมั่งคั่ง และความเจริญของแผ่นดินสยาม จนนำไปสู่ภาพลักษณ์ของ “แผ่นดินทอง” อันเป็นดินแดนแห่งความรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การดำเนินเรื่องทั้งสองช่วงมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากการนำเสนอปัจจัยแห่งความรุ่งเรือง ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และการค้าระหว่างประเทศ ก่อนพัฒนาไปสู่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือความมั่งคั่ง ความสงบสุข และความเจริญทางวัฒนธรรมของสังคมสยาม อันเป็นสาระสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการถ่ายทอดผ่านนาฏศิลป์ไทย ชุด “แผ่นดินทอง” นอกจากนี้ ยังมีองค์ประกอบร่วมของการแสดง ได้แก่ อุปกรณ์ประกอบการแสดง ฉาก และรูปแบบการจัดพื้นที่บนเวที โดยนำสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าทางทะเลและความเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของสยามมาใช้ เช่น เรือสำเภา สินค้าสำคัญ และลวดลายศิลปกรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับนานาชาติ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย ความคล่องตัวของนักแสดง และความกลมกลืนกับแนวคิดหลักของผลงาน เพื่อให้สามารถถ่ายทอดภาพลักษณ์ของ “แผ่นดินทอง” ได้อย่างชัดเจนและงดงาม

การแปรแถวและการใช้พื้นที่ในการแสดง ได้ออกแบบให้เกิดภาพเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการเดินเรือ การค้าขาย การรวมตัวของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ ตลอดจนสื่อความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยา ทั้งอุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น ธง เส้า ผ้าขาว และอุปกรณ์ร่วมสมัยด้านแสง ถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างมิติทางการแสดงและกระตุ้นจินตนาการของผู้ชม ซึ่งภาพที่ 5 รูปแบบการแสดง ชุด “แผ่นดินทอง” แสดงให้เห็นการออกแบบองค์ประกอบด้านการแปรแถว การใช้พื้นที่ และอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรุ่งเรืองทางการค้าและความอุดมสมบูรณ์ของสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังภาพที่ 5 (ก) เป็นช่วงเปิดการแสดงที่ผู้แสดงจัดแถวในลักษณะสมมาตรบริเวณกลางเวที โดยมีการใช้อุปกรณ์ผ้าขาวซึ่งบนเส้าเป็นองค์ประกอบสำคัญ สื่อความหมายถึงใบเรือของเรือสำเภา และเรือสินค้าที่ใช้ในการค้าขายทางทะเลในสมัยอยุธยา การจัดวางตำแหน่งผู้แสดงและอุปกรณ์ประกอบฉากช่วยสร้างภาพลักษณ์ของการเดินเรือและการคมนาคมทางน้ำ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของสยาม ดังภาพที่ 5 (ข) แสดงการใช้พื้นที่เวทีในลักษณะกระจายตัวเป็นกลุ่มย่อย สื่อถึงกิจกรรมการค้าขาย การพบปะ และการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ การจัดแถวในลักษณะดังกล่าวช่วยสร้างบรรยากาศของเมืองท่าที่มีความคึกคักและมีการติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศ สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่าสยามเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังภาพที่ 5 (ค) เป็นการแปรแถวที่เน้นความสมดุลและความพร้อมเพรียงของกลุ่มผู้แสดง โดยใช้กระบวนท่ารำที่ดัดแปลงจากนาฏศิลป์ไทยผสมผสานกับการเคลื่อนไหวร่วมสมัย เพื่อสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความสงบสุข และความมั่นคงของบ้านเมือง ลักษณะการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องและอ่อนช้อยช่วยถ่ายทอดความงดงามของวิถีชีวิตในสังคมอยุธยา ดังภาพที่ 5 (ง) แสดงการขยายพื้นที่การแสดงให้ครอบคลุมเวทีพร้อมจัดองค์ประกอบผู้แสดงในลักษณะกระจายตัวอย่างสมดุล ทำให้เกิดภาพรวมที่ยิ่งใหญ่และสง่างาม สะท้อนถึงความมั่งคั่งและความรุ่งเรืองของสยามในฐานะ “แผ่นดินทอง” การใช้แสงสีน้ำเงินและแสงเฉพาะจุดช่วยสร้างมิติทางอารมณ์ และเน้นความโดดเด่นของผู้แสดง ส่งผลให้ผู้ชมสามารถรับรู้สาระสำคัญของการแสดงได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 5

รูปแบบการแสดง

การสังเคราะห์ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ข้อค้นพบ และข้อจำกัด

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมิได้เกิดจากการค้าเพียงด้านเดียว แต่เป็นความสัมพันธ์ของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ท่าเลที่ตั้งและการคมนาคมทางน้ำ เครือข่ายการค้า

ระหว่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้ทำให้กรุงศรีอยุธยามีลักษณะเป็นเมืองท่านานาชาติและสังคมพหุวัฒนธรรม ข้อสรุปดังกล่าวสอดคล้องกับ Baker and Phongpaichit (2017)^[1] ที่อธิบายกรุงศรีอยุธยาในฐานะศูนย์กลางของโลกสมัยใหม่ตอนต้น และสอดคล้องกับ Wongted (2001)^[10] and Eosewong (2014)^[3] ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความอุดมสมบูรณ์ การค้า และพัฒนาการ ทางสังคม วัฒนธรรมอย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ขยายผลจากการอธิบายบริบททางประวัติศาสตร์ ไปสู่การคัดเลือก แก่นข้อมูล 4 ด้าน ได้แก่ การค้า ความอุดมสมบูรณ์ ความสัมพันธ์กับต่างชาติ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นตัวบ่งชี้ในการออกแบบ นาฏศิลป์อย่างเป็นระบบผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยชุด “แผ่นดินทอง” แสดงให้เห็นการแปลงข้อมูลประวัติศาสตร์ เป็น องค์ประกอบ การแสดงที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ โครงสร้างการแสดง 2 ช่วง บทร้องและดนตรี เครื่องแต่งกาย กระจับปี่ทำรำ 52 ท่า การแปรแถว การใช้พื้นที่ และอุปกรณ์ประกอบการแสดง กระจับปี่ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดนาฏยประดิษฐ์ของ Sensai (2003)^[7] and Wirulhraksa (2004)^[8] ที่เน้นการกำหนดแนวคิด การคัดเลือกภาษาท่า และการบูรณาการองค์ประกอบทั้งหมดให้สื่อความหมายเดียวกัน อีกทั้งสอดคล้องกับ Petruang (2019)^[5] and Wisutthiphan (2021)^[9] ในด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาตีความ เป็นนาฏศิลป์ ร่วมสมัย เมื่อเปรียบเทียบกับนาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด “มาณวิกา” ของ Khwanmueang et al. (2024)^[5] ซึ่งใช้หลักฐาน ทางกฎหมาย และวิถีชีวิตศรีอยุธยาเป็นฐานในการกำหนดตัวละคร กระจับปี่ และเครื่องแต่งกาย ผลงาน “แผ่นดินทอง” มีจุดต่างที่มุ่งตีความโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมระดับมหภาค โดยใช้การเคลื่อนที่ของกลุ่มผู้แสดง การแปรแถว และภาพแทนของเรือหรือเส้นทางการค้าเป็นกลไกหลักในการสื่อสาร

ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยคือหลักการแปลงข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นภาษาทางนาฏศิลป์ผ่าน 4 หลัก ได้แก่ (1) การไหลเวียน ใช้การเคลื่อนที่ต่อเนื่องแทนการเดินทางและการหมุนเวียนสินค้า (2) การแลกเปลี่ยนใช้การรำคู่หรือการเคลื่อนเข้าหากันแทนการค้าขายและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน (3) การเชื่อมโยง ใช้ การจัดพื้นที่และการแปรแถวแทนเครือข่ายเมืองท่าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ (4) การผสมผสาน ใช้ท่ารำไทย ร่วมกับการเคลื่อนไหวร่วมสมัยแทนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดังนั้นผลงานจึงมิใช่การจำลองเหตุการณ์ในอดีตโดยตรงแต่เป็นการตีความโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมให้ปรากฏเป็นจังหวะทิศทางพื้นที่และความสัมพันธ์ของผู้แสดงซึ่งเป็นข้อค้นพบที่ต่อยอดจากแนวคิดนาฏยประดิษฐ์ทั่วไปไปสู่หลักการเฉพาะสำหรับการสร้างนาฏศิลป์เชิงประวัติศาสตร์

ข้อจำกัดของการวิจัยประการแรกการตีความบริบทสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอาศัยเอกสารและหลักฐาน ที่ผู้วิจัยคัดเลือกจึงอาจไม่ครอบคลุมมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์หรือผู้คนทุกระดับในสังคมอยุธยาประการที่สองการทดลอง ใช้ผู้แสดงจำนวน 10 คน ซึ่งเป็น นักศึกษา สาขาศิลปะการแสดง และคัดเลือกแบบเจาะจงทำให้ผลด้านความเหมาะสม ของกระจับปี่ และการจัดรูปแบบเวทีผูกอยู่กับทักษะและจำนวนผู้แสดงกลุ่มนี้ ไม่อาจอ้างอิงไปยังผู้แสดงทุกระดับ ได้โดยตรงประการที่สามการประเมินมุ่งตรวจสอบคุณภาพผลงาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นหลัก จึงยังไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ เพียงพอเกี่ยวกับการรับรู้ความเข้าใจ หรือการตีความของผู้ชมหลายกลุ่ม ข้อค้นพบจึงควรใช้ในฐานะแนวทางการออกแบบ เบื้องต้น และควรได้รับการทดสอบซ้ำกับผู้แสดงบริบทเวที และกลุ่มผู้ชมที่หลากหลายก่อนพัฒนาเป็นแบบจำลองทั่วไป

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

(1) องค์ความรู้ด้านการประยุกต์ใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สามารถนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวคิดในการออกแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยได้อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดแนวทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านภาษาทางนาฏศิลป์

(2) องค์ความรู้ด้านกระบวนการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย การสร้างสรรค์ผลงานครั้งนี้แสดงให้เห็นกระบวนการพัฒนาผลงานจากการศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์แนวคิด การออกแบบองค์ประกอบการแสดง และการประเมินผล

งานโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ที่มีฐานจากงานวิจัย (Research-based Performance Creation)

(3) องค์ความรู้ด้านการออกแบบองค์ประกอบการแสดง ผลการสร้างสรรค์ทำให้เกิดแนวทางการออกแบบองค์ประกอบการแสดงที่สอดคล้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ การออกแบบกระบวนท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย การแปรแถว และอุปกรณ์ประกอบการแสดง โดยใช้สัญลักษณ์ทางนาฏศิลป์เพื่อสื่อความหมายเกี่ยวกับความรุ่งเรืองทางการค้าและความอุดมสมบูรณ์ของสยาม

(4) องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมการแสดงชุดแผ่นดินทองเป็นตัวอย่างของการนำมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยมาถ่ายทอดในรูปแบบร่วมสมัย ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านศิลปะการแสดง อันเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสร้างคุณค่าใหม่ให้กับทุนทางวัฒนธรรมของชาติ

(5) องค์ความรู้ใหม่ของการวิจัย คือ หลักการแปลงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นภาษาทางนาฏศิลป์ผ่านหลักการไหลเวียน การแลกเปลี่ยน การเชื่อมโยง และการผสมผสาน โดยใช้กระบวนท่า การเคลื่อนที่ การใช้พื้นที่ และการแปรแถวเป็นสื่อแทนเส้นทางการค้า การเดินเรือ และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ส่งผลให้นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยชุด “แผ่นดินทอง” เป็นผลงานที่มีได้จำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นการตีความโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมให้ปรากฏในรูปแบบของการเคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบ

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งเอกสารของไทย บันทึกของชาวต่างชาติ แผนที่การเดินทาง ภาพจิตรกรรม และหลักฐานทางโบราณคดี เพื่อเพิ่มมิติในการตีความและสร้างสรรค์นาฏศิลป์เชิงประวัติศาสตร์

2. ควรทดลองนำเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การฉายภาพเคลื่อนไหว แผนที่เส้นทางการค้า สื่อผสม หรือระบบแสงเสียงโต้ตอบ มาใช้ร่วมกับการแสดง เพื่อขยายความสามารถในการสื่อสารข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โดยเทคโนโลยีต้องสนับสนุนการเคลื่อนไหวของผู้แสดงและไม่ลดทอนคุณค่าของนาฏศิลป์

3. การบูรณาการองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ ดนตรี เครื่องแต่งกาย การแปรแถว และการใช้พื้นที่การแสดง ควรมีความสอดคล้องกับแนวคิดหลักของผลงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารความหมาย และสร้างความเข้าใจแก่ผู้ชม

4. ควรนำหลักการออกแบบที่ค้นพบไปทดลองสร้างสรรค์ผลงานจากบริบททางประวัติศาสตร์อื่น แล้วเปรียบเทียบผลการสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบหรือแบบจำลองการสร้างนาฏศิลป์เชิงประวัติศาสตร์

REFERENCE

- [1] Baker, C., & Phongpaichit, P. (2017). *A history of Ayutthaya: Siam in the early modern world*. Cambridge University Press.
- [2] Chutintaranond, S. (2012). *Research project on reconstructing knowledge of late Ayutthaya*. Chulalongkorn University
- [3] Eoseewong, N. (2014). *Thai nation, Thailand, textbooks and monuments: On culture, state, and consciousness* (3rd ed.). Matichon.
- [4] Fine Arts Department. (2018). *Stories of the old capital*.
- [5] Khwanmueang, C., Buengoo, S., & Chimgerd, K. (2024). Creative dance: Marnvika. *Journal of Ayutthaya Studies*, 16(2), 124–136.
- [6] Petruang, N. (2019). The creation of Thai contemporary dance: Round of existences. *Silpakorn University Journal*, 39(6), 126–142. <https://doi.org/10.14456/sujthai.2019.60>
- [7] Sensai, P. (2003). *Dance choreography*. Department of Performing Arts. Mahasarakham University.
- [8] Wirulhraksa, S. (2004). *Principles of performing arts presentation*. Chulalongkorn University Press.
- [9] Wisutthiphan, T. (2021). *Creative dance: Deity of wealth*. Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts.
- [10] Wongted, S. (2001). *Ayutthaya, the glorious city: Social and cultural history*. Matichon.